

ביטחון תזונתי

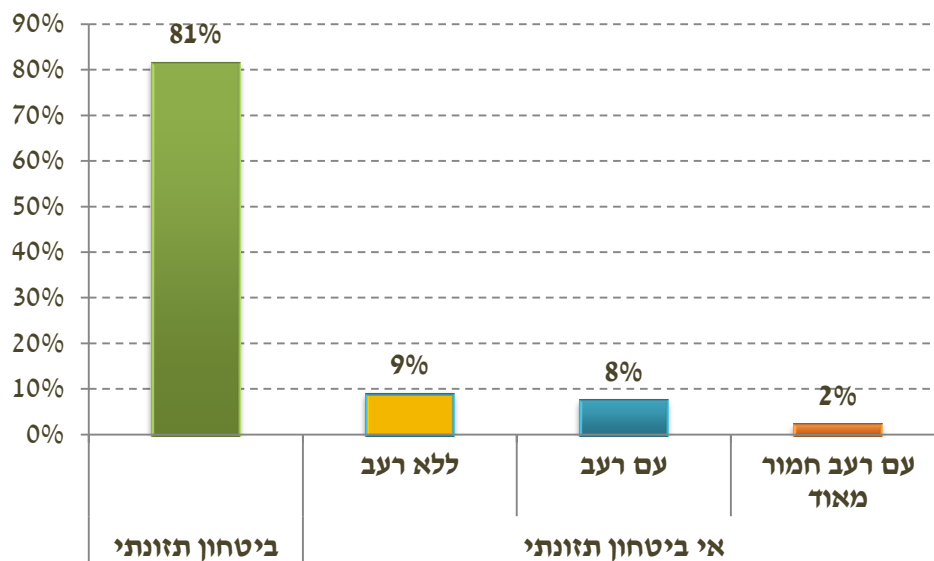
תוצאות ראשונות של סקר ונקודות לדיון

אלכסנדר פרומן, מירי אנדבלד, דניאל גוטליב

מינהל המחקר והתכנון של הביטוח הלאומי¹ ביצע סקר בנושא אי-ביטחון תזונתי על מדגם מייצג של האוכלוסייה שכלל כ-5,000 משפחות (נטו) מכל הארץ. בסקר רואיינו נשאלים מכל קבוצות הגיל (בהתאם ליכולתם להשיב) ומכל האזורים בהתאם להתפלגותם באוכלוסייה. רוב משקי הבית (51%) היו זוגות עם ילדים. המדגם מתפלג בצורה אחידה לאורך חודשי השנה והתוצאות המובאות כאן מבטאות את התשובות עד אוקטובר 2011, בשלב זה ללא שיקלול משקל המשפחות באוכלוסייה.

נמצא כי 81% מציבור הנשאלים חש ביטחון תזונתי במהלך 12 החודשים שקדמו למועד הראיון (תרשים 1). 19% מהנשאלים הנותרים חשו אי-ביטחון תזונתי בדרגה כזו או אחרת: 9% חשו בתקופה זו אי-ביטחון תזונתי מסוים אך לא רעב. 8% חשו רעב ו-2% מהנשאלים השיבו שהיו תקופות שבהן הם חשו רעב חמור מאוד. לשיעורים אלה דמיון מסוים עם תוצאות ממדי העוני של השנים האחרונות, המראים כי הכנסתם הכספית נטו של בין 19% ל-20% מהמשפחות היא מתחת לקו העוני (מחצית ההכנסה הכספית החציונית המותאמת לגודל משק הבית), כאשר עוני חמור נמצא בקרב אחוזים בודדים של האוכלוסייה.

תרשים 1: מידת הביטחון והאי-ביטחון התזונתי, ינואר עד אוקטובר 2011

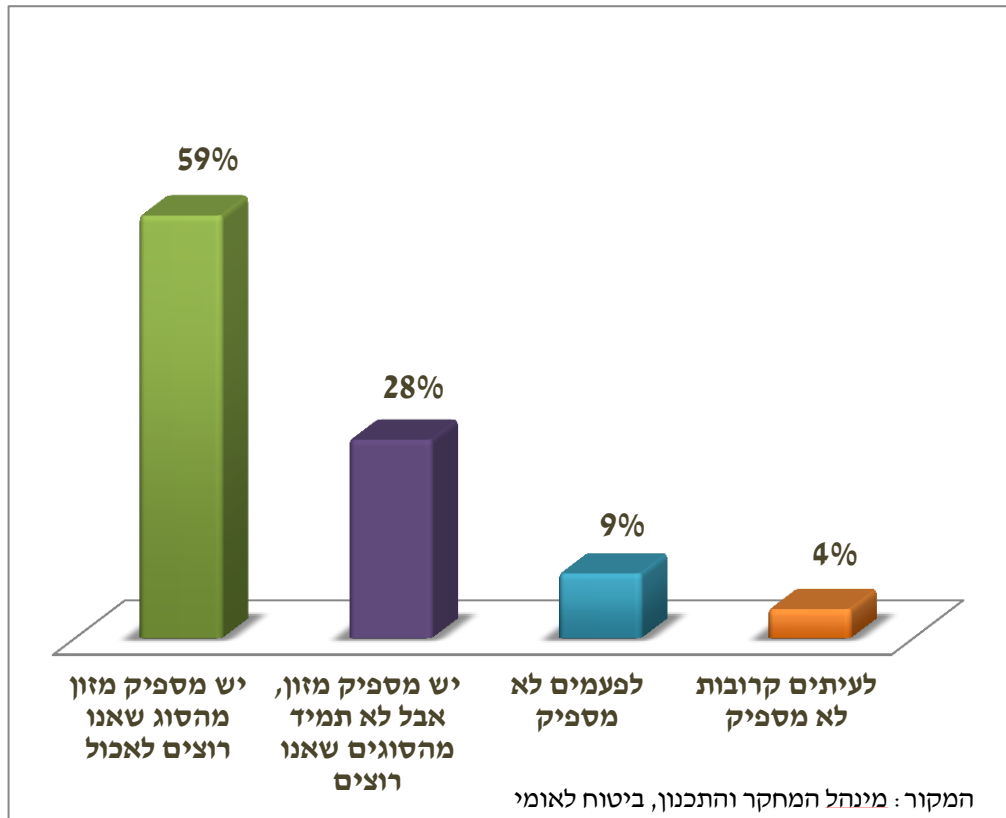

המקור: מינהל המחקר והתכנון, ביטוח לאומי

¹ הסקר נערך באגף מחקר כלכלי של מינהל המחקר והתכנון על ידי אלכסנדר פרומן, מירי אנדבלד ודניאל גוטליב, בשיתוף עם יחידת הסקרים של המינהל. בתחילת הדרך נעשתה התייעצות עם רוני קאופמן מאוניברסיטת בן-גוריון.

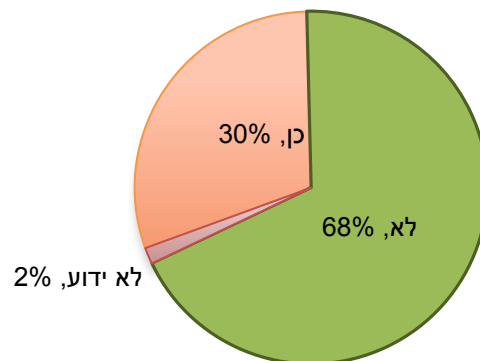

תרשים 2: איכות ומידה מספקת של המזון

תרשים 2 מצביע על העובדה שבשיעור ניכר של האוכלוסייה (13%) המזון לעיתים לא מספיק ונראה כי קיים גרעין קשה של אנשים שהתופעה אצלם יחסית נפוצה (4%). כן נמצא כי כשליש מהאוכלוסייה ויתרו על מזון לטובת רכישת מוצרים אחרים.

תרשים 3: תשובות לשאלה "האם צמצמת או ויתרת על צריכת מזון כדי לרכוש מוצרים ושירותים אחרים בשלושה החודשים האחרונים?"

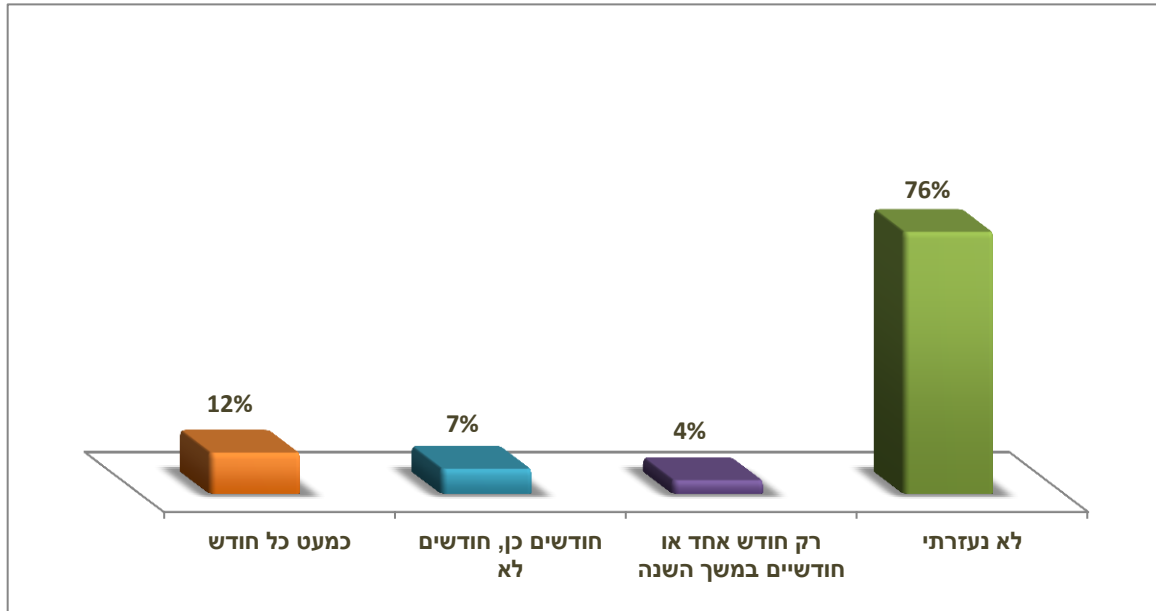

המקור: מינהל המחקר והתכנון, ביטוח לאומי

תרשים 4 מגלה כי 19% נעזרו בבני משפחה או חברים כדי להשלים את צרכי המזון שלהם. חלקם באופן שוטף (12% מהנשאלים) וחלקם באופן קבוע למדי (7%).

תרשים 4 עזרה מבני משפחה או חברים כדי להשיג אוכל

מהן ההשלכות של ממצאים אלה למדיניות הממשלה?

ראשית חשוב להדגיש שהתוצאות הנ"ל מצביעות על בעיה של אי-ביטחון תזונתי ומבחינה זו הדיווחים של הארגונים העוסקים בחלוקת מזון עולים בקנה אחד עם תוצאות אלה. נשאלת השאלה באיזה כלים יש להשתמש כדי לטפל בבעיה: האם רצוי להעניק למשפחות הנזקקות תמיכה בכסף או בעין (כגון חלוקת מזון) ועל מי נופלת האחריות לבצע את המדיניות. ברור שעידוד תעסוקה בתנאים הוגנים למי שמסוגל לעבוד עשוי להפחית את המצוקה הכלכלית המסתתרת מאחורי הממצאים הנ"ל. זהו אם כן הפיתרון המועדף לצרכי אוכלוסייה ענייה, שסובלת מאי-ביטחון תזונתי ומסוגלת להתפרנס למחייתה.

יחד עם זאת ידוע לכולנו כי דווקא בקרב האוכלוסייה הענייה יש ציבור שאינו עובד או כמעט לא עובד בגיל העבודה וזאת מסיבות מגוונות: חלקם מוגבלים בצורה כזו או אחרת, גם אם לא הצליחו להיות זכאים לקצבאות הרלוונטיות. חלקם נשארים בבית כדי לטפל בבני משפחה שתלויים בהם – ילדים קטנים, אנשים מבוגרים, סיעודיים, נכים או חולים. בין ציבור העניים הלא-עובדים יש גם אנשים שכישוריהם אינם מספיקים כדי לספק להם עבודה משתלמת בסביבתם, גם אם הם רוצים בכך; וחלקם לא עובדים ולא מחפשים עבודה באופן אקטיבי בשל ביקוש נמוך לעובדים באיזורים שלהם.

לאלה וגם למשתכרים שכר שלא הולם את צרכי משפחתם (במיוחד בקרב משפחות גדולות) התשובה הנכונה להקלת מצבם היא סיוע כספי, בעיקר קצבאות קיום (הבטחת הכנסה, מזונות,

קצבאות ילדים). אפשר גם לחשוב על הקלת תנאים לקבלת קצבת נכות, כך שגם היא תוכל להוות פיתרון למקרים של מצוקה קשה בעקבות קשיי השתכרות.

אילו קיצבאות הקיום היו מספקות מבחינת הסכומים שלהן ועולות בקנה אחד עם מדדים של מינימום לקיום בכבוד אזי אפשר היה לקבל את הסיוע במזון לאותם מקרים – מועטים יחסית – שגם לאחר תשלום קצבאות נותרים באי-ביטחון תזונתי. מצב זה היה מאפשר בחירה של סל המוצרים והשירותים הרצוי למשפחה וכך היה מגדיל את התועלת וחופש הבחירה שלה. אך כידוע סכומי גמלאות הקיום מאוד קוצצו בתחילת שנות ה-2000 ונוצר מצב שהן די רחוקות מתחת למחצית הנורמה. במצב זה חשוב שהממשלה תגדיל באופן משמעותי את הקצבאות הנ"ל לרמה סבירה. כך היא תמנע מלכתחילה את ההזדקקות של רבים לארגונים כאלה. לעומת זאת ממשלה שתומכת ביד רחבה בארגוני מזון תורמת, שלא ברצונה להגברת הביקוש. כמובן שפעילות מוסדרת של מתן סיוע בעין היא חשובה עבור אוכלוסיות מוחלשות ביותר, אשר, מסיבות שונות, אינן מסוגלות לדאוג לעצמן (לדוגמא קשישים נכים ובודדים וכד'). לפי הערכתנו, הנתמכת על ידי הנתונים הנ"ל, אוכלוסיה זו מצומצמת מאוד והיא מסתכמת באחוזים בודדים. חשוב שמשרד הרווחה יאתר אותם אך ברור שאין צורך בחלוקת מזון בהיקפים גדולים לצורך כך – כל עוד תוחזר רמת גמלאות הקיום למצב סביר יותר מזה הקיים בשנים האחרונות.